

Tamse, C. A., Vis, J. J., Ellemers, J. E., *De stijl van Beatrix. De vrouw en het ambt* (Amsterdam: Balans, 2005, 263 blz., ISBN 90 5018 659 9).

Het in 2005 gevierde zilveren regeringsjubileum van koningin Beatrix heeft geresulteerd in een reeks publicaties, waarvan de bundel *De stijl van Beatrix* onder redactie van C. A. Tamse een van de interessantste is. Tamse bewees eerder dat hij het lastige metier van samensteller beheerst. Zo maakte hij aan het begin van Beatrix' regeerperiode de bundel *De monarchie in Nederland* (1980), waarin enkele opstellen staan (bijvoorbeeld van J. L. Heldring) die tot op de dag van vandaag in de vakliteratuur worden aangehaald.

In zijn eigen bijdrage 'Meer licht op het Nederlandse koningschap', die als inleiding dient, legt Tamse uit dat hij zich uiteraard verre wilde houden van alle trivia die als lectuur over het koningshuis aan de man worden gebracht. Ook wilde hij met zijn boek niet een nieuwe aflevering toevoegen aan de nimmer aflatende 'monarchie of republiek'-discussie, hoe goed dat debat ook op wetenschappelijk niveau gevoerd kan worden. Hij vreesde dan te belanden in de sfeer van 'tot kleingeld versleten argumentenkapitaal.'

In plaats daarvan zocht hij naar een, in zijn ogen, originelere invalshoek. Die vond hij op tweeërlei wijze. Als overkoepelend thema koos hij voor een 'wetenschappelijk stijlperspectief', waarbij de vraag aan de door hem aangezochte auteurs luidde of met betrekking tot Beatrix' regeerperiode gesproken kan worden van een persoonlijke stijl. Die 'moderne' vraag wordt vervolgens, ook modern, interdisciplinair beantwoord en dat levert negen stukken op die inderdaad soms verrassend zijn.

Als inspirator noemt Tamse de Britse historicus Cannadine, die in zijn inaugurele rede in 2004 een pleidooi hield om de (Britse) monarchie vanuit verschillende invalshoeken te bestuderen – dus niet louter de triviale of biografische. Cannadine lichtte zijn opvatting in 2005 toe bij de presentatie van Tamses boek, die gekoppeld was aan het KNHVG-voorjaarscongres. Cannadine gaf een reeks mogelijkheden. In Tamses 'vertaling' van de woorden van Cannadine is de monarchie een bruikbaar vehikel voor studie van de samenleving, en daarbinnen is het stijlbegrip dan weer een middel om het boek bij elkaar te houden en om de koningin interdisciplinair te duiden.

Zoals dat gaat in een bundel: niet iedereen houdt zich precies aan de opdracht – of kan zich daar, bij afwezigheid van bronnen, aan houden. Zo verkiest Huub Wijffjes in zijn bijdrage, zoals diens titel al aangeeft ('De sloop van 'het laatste bastion'. Journalistiek en Koninklijk Huis tijdens Beatrix') veeleer het perspectief van de pers dan dat van het staatshoofd. Die pers heeft zich sinds 1980 gemanifesteerd als 'een steeds heviger opdringend mediaveld.' Wijffjes onderbouwt deze stelling met veel materiaal dat reflecteert op de kwalitatieve en kwantitatieve aandacht van de media voor de koningin en haar familie. Wat Beatrix' perspectief betreft, stelt hij vast dat zij een kwart eeuw lang heeft vastgehouden aan een 'serieus-inhoudelijk optreden en een Spartaanse vermijding van alles wat naar een spectaculair privé-leven kon verwijzen.' Die conclusie is na het verschijnen van de bundel andermaal

bevestigd in de wijze waarop de koningin verkoos zich voor de NOS-televisie door Dorien Pessers te laten bevragen – op louter functionele wijze.

In het hart van Tamses boek staan drie stukken die bij elkaar het mooiste resultaat geven van zijn verkozen aanpak. Ze hebben Beatrix' vrouwelijkheid en verhouding tot de kunsten als onderwerp. Ze illustreren hoe de koningin, in nauwe samenwerking met prins Claus, haar liefde voor kunst heeft ingezet als instrument bij het vormgeven van dat functioneel-inhoudelijke koningschap. Maria Grever, hoogleraar maatschappijgeschiedenis in Rotterdam, laat zien hoe het beeld van de koningin als werkende vrouw de afgelopen kwart eeuw aansloot bij haar zakelijke profiel. Kunsthistoricus Jan Teeuwisse toont dat Beatrix' mecenaat van de kunsten een stimulans voor het Nederlandse cultuurgoed heeft betekend. En kunsthistorica Marga Altena onderzoekt hoe de staatsieportretten van Beatrix tot stand kwamen. De invloed van de koningin heeft geresulteerd in een esthetische verbeelding van de staatsmacht; speelser dan haar voorgangers – een psychologische visualisering van de monarchie. Tamse trekt de gevolgtrekking dat 'de ongeveinsde betrokkenheid' van Beatrix en Claus bij de artistieke wereld, 'in combinatie met het erfcharisma', menigeen voor de Oranjes won – juist ook in een niet per se Oranjegezinde, vooruitstrevende kunstenaarsomgeving. Zie daar de stijl van Beatrix: stilering niet louter om de esthetiek, maar zeker ook omwille van het effect.

Het laatste woord in het boek is aan de koningin zelf. Tamse nam als bijlage op de toespraak die zij hield bij haar erepromotie aan de Universiteit Leiden in februari 2005. Een 'improvisatie' noemt hij dat, omdat de toespraak onverwachte reflecties op de ambtsvervulling opleverde op een moment waarop de bundel min of meer gereed was. Beatrix zei onder andere: 'Ruimte voor een persoonlijk leven is essentieel om de publieke taken lang en met inzet te kunnen vervullen.' Daarmee was de cirkel rond en kreeg de ondertitel van het boek, 'De vrouw en het ambt', een extra rechtvaardiging.

Remco Meijer

Zielsrust en wijsheid onder een lichte sluier van bescheidenheid:¹ De uitgave van de briefwisseling van Justus Lipsius (1547-1606)²

M. E. H. N. MOUT

Inleiding: brieven en brievenboeken van humanisten

Humanisten hebben in zeer verschillende literaire vormen over zichzelf en anderen geschreven, waarbij persoon en werk meestal onontwaarbaar met elkaar werden verbonden. Een blik op hun reilen en zeilen wordt ons gegund door proza- en dichtwerken in alle mogelijke genres, waaronder biografische en autobiografische aantekeningen, lofredes en smaadschriften, en natuurlijk brieven. Ontelbare brieven moeten zij hebben gewisseld. Bibliotheken en archieven liggen er vol mee, terwijl reeds in de tijd zelf menige briefwisseling werd verzameld en uitgegeven.³ Het merendeel daarvan is niet bepaald wat tegenwoordig onder persoonlijke brieven wordt verstaan. De humanistische

- ¹ Vrij naar Johannes Woverius, *Laudatio Iusti Lipsi* (Lof van Justus Lipsius), bijschrift bij het gegraveerd portret van Lipsius door Pieter de Jode naar een schilderij van Abraham Janssens, opgenomen in de postume uitgave van Lipsius' Tacitus-editie (Justus Lipsius, *Opera*, Antwerpen 1607). Zie ook K. Enenkel, 'Humanismus, Primat des Privaten, Patriotismus und Niederländischer Aufstand: Selbstbildformung in Lipsius' Autobiographie', in: K. Enenkel, Chr. Heesakkers, ed., *Lipsius in Leiden. Studies in the life and works of a great humanist on the occasion of his 450th anniversary* (Voorthuizen, 1997) 43-45.
- ² Van Justus Lipsius (1547-1606) is een omvangrijk corpus brieven bewaard gebleven. Het eerste deel (1564-1583) van de correspondentie (*Iusti Lipsi Epistolae*) verscheen in 1978 onder redactie van A. Gerlo, M. A. Nauwelaerts en H. D. L. Vervliet bij de Koninklijke Academie van wetenschappen, letteren en schone kunsten van België. Ook de delen II (1584-1587); III (1588-1590); V (1592); VI (1593); VII (1594) en XIII (1600) zijn voorhanden. Naar aanleiding van het verschijnen van Justus Lipsius, *Iusti Lipsi Epistolae*, VIII, 1595, J. de Landtsheer, ed. (Brussel: Koninklijke Vlaamse academie van België voor wetenschappen en schone kunsten, Paleis der Academiën, 2004, 660 blz., ISBN 90 6569 932 5) in 2004, het eerste deel uit de reeks dat de *BMGN* van de uitgever ter recensie ontving, volgt hieronder een exposé gewijd aan deze belangrijke briefwisseling.
- ³ Zie voor een algemene inleiding over de ontwikkeling van de brief vanaf de late Oudheid tot de Renaissance G. Constable, *Letters and letter collections* (Turnhout, 1976); voor de humanistische brief zie F. J. Worstbrock, ed., *Der Brief im Zeitalter der Renaissance*. Mitteilung der Kommission für Humanismusforschung, IX (Weinheim, 1983) en T. van Houdt, J. Papy, G. Tournoy, C. Matheussen, ed., *Self-presentation and social identification: the rhetoric and pragmatics of letter writing in early modern times*. Supplementa humanistica lovaniensia, XVIII (Leuven, 2002); speciaal voor eigentijdse publicaties van brieven zie C. H. Clough, 'The cult of antiquity: letters and letter collections', in: *Idem*, ed., *Cultural aspects of*

Zielsrust en wijsheid onder een lichte sluier van bescheidenheid:¹ De uitgave van de briefwisseling van Justus Lipsius (1547-1606)²

M. E. H. N. MOUT

Inleiding: brieven en brievenboeken van humanisten

Humanisten hebben in zeer verschillende literaire vormen over zichzelf en anderen geschreven, waarbij persoon en werk meestal onontwarbaar met elkaar werden verbonden. Een blik op hun reilen en zeilen wordt ons gegund door proza- en dichtwerken in alle mogelijke genres, waaronder biografische en autobiografische aantekeningen, lofredes en smaadschriften, en natuurlijk brieven. Ontelbare brieven moeten zij hebben gewisseld. Bibliotheken en archieven liggen er vol mee, terwijl reeds in de tijd zelf menige briefwisseling werd verzameld en uitgegeven.³ Het merendeel daarvan is niet bepaald wat tegenwoordig onder persoonlijke brieven wordt verstaan. De humanistische

- ¹ Vrij naar Johannes Woverius, *Laudatio Iusti Lipsi* (Lof van Justus Lipsius), bijschrift bij het gegraveerd portret van Lipsius door Pieter de Jode naar een schilderij van Abraham Janssens, opgenomen in de postume uitgave van Lipsius' Tacitus-editie (Justus Lipsius, *Opera*, Antwerpen 1607). Zie ook K. Enenkel, 'Humanismus, Primat des Privaten, Patriotismus und Niederländischer Aufstand: Selbstbildformung in Lipsius' Autobiographie', in: K. Enenkel, Chr. Heesakkers, ed., *Lipsius in Leiden. Studies in the life and works of a great humanist on the occasion of his 450th anniversary* (Voorthuizen, 1997) 43-45.
- ² Van Justus Lipsius (1547-1606) is een omvangrijk corpus brieven bewaard gebleven. Het eerste deel (1564-1583) van de correspondentie (*Iusti Lipsi Epistolae*) verscheen in 1978 onder redactie van A. Gerlo, M. A. Nauwelaerts en H. D. L. Vervliet bij de Koninklijke Academie van wetenschappen, letteren en schone kunsten van België. Ook de delen II (1584-1587); III (1588-1590); V (1592); VI (1593); VII (1594) en XIII (1600) zijn voorhanden. Naar aanleiding van het verschijnen van Justus Lipsius, *Iusti Lipsi Epistolae*, VIII, 1595, J. de Landtsheer, ed. (Brussel: Koninklijke Vlaamse academie van België voor wetenschappen en schone kunsten, Paleis der Academiën, 2004, 660 blz., ISBN 90 6569 932 5) in 2004, het eerste deel uit de reeks dat de *BMGN* van de uitgever ter recensie ontving, volgt hieronder een exposé gewijd aan deze belangrijke briefwisseling.
- ³ Zie voor een algemene inleiding over de ontwikkeling van de brief vanaf de late Oudheid tot de Renaissance G. Constable, *Letters and letter collections* (Turnhout, 1976); voor de humanistische brief zie F. J. Worstbrock, ed., *Der Brief im Zeitalter der Renaissance*. Mitteilung der Kommission für Humanismusforschung, IX (Weinheim, 1983) en T. van Houdt, J. Papy, G. Tournoy, C. Matheussen, ed., *Self-presentation and social identification: the rhetoric and pragmatics of letter writing in early modern times*. Supplementa humanistica lovaniensia, XVIII (Leuven, 2002); speciaal voor eigentijdse publicaties van brieven zie C. H. Clough, 'The cult of antiquity: letters and letter collections', in: *Idem*, ed., *Cultural aspects of*